

ISTEN MEGTAPASZTALÁSA A MAI VILÁGBAN?

A címben fölvetett kérdés parázs vitára adna alkalmat a filozófusok és teológusok között. A filozófusok szerint helytelen így feltenni a kérdést, mert ez föltételezi, hogy van Isten, és azt is, hogy valami fogalmunk van kilétéről. Szerintük a helyes út az, hogy keressük a körülöttünk levő világ értelmét és célját. Mi tesz érthetővé mindent, amit tapasztalunk és látunk? Így okoskodva jut el a filozófus a végső okhoz, akit hajlandó Istennek nevezni. A teológusok nem vetik el a filozófusok gondolatmenetét, de a maguk útját járják. Szerintük ha egy személyt csak kívülről figyelünk, mint valami élettelen tárgyat, igen keveset tudunk meg róla. Csak úgy ismerünk meg valakit igazán, ha barátságba kerülünk vele, és egymásban kölcsönösen megbízva feltárjuk titkainkat, terveinket és vágyainkat. Isten is ezt tette: kinyilatkoztatta önmagát. Ez a kinyilatkoztatás fokozatosan történt, és Jézus Krisztusban érte el csúcspontját. Tőle tudtuk meg igazán, hogy ki az Isten, ezért az ő életét és a kinyilatkoztatás történetét kell tanulmányoznunk, hogy Istent megismerjük.

A filozófusok az ember értelméhez szólnak. A teológusok feltételezik, hogy valaki hisz a kinyilatkoztatásban. Éppen ezért mindkét csoport hallgatósága leszűkül, mert egyik sem tartja szem előtt a „nagyközönséget“. Az alábbiakban mi ennek a „nagyközönségnek“ a nevében szeretnénk feltenni a kérdést. Ez nem zárja ki sem az értelmet, sem a hitet, sőt mindkettőt feltételezi; mindössze az emberből indul ki, aki egész lényével keresi, jobb szó híján, az IGAZSÁGOT, nem pedig Isten lényegét és tulajdonságait kutatja. Nem tartoznak ehhez a csoporthoz azok, akik számára az Isten-probléma a sötét korokból sajnálatosan ránk maradt babona, s azok sem, akik Istennel közvetlenül találkoztak misztikus egyesülésben. Azokhoz és azok nevében szólnunk, akiknek – legalább is időnként – problematikus és nem olyan világos az Isten léte, mert „senki sem tudja Istent és az ő országát kézzelfoghatóan odaállítani a másik elé, a hívő saját maga sem“.¹

Tegyük föl most így a kérdést: Kinek hiányzik ma az Isten? Kétségtelen, hogy sokan hozzá fordulnak betegség, szerencsétlenség vagy természeti csapások idején, de rendszerint csak akkor, amikor minden emberi igyekvés csődöt mondott. Más kérdés, hogy megkapják-e a kért segítséget. Jobb helyzetben vannak a templomba járók, azok, akik minden étkezés előtt imádkoznak, és ügyes-bajos dolgaikkal Istenhez fordulnak? Nehéz lenne erre a kérdésre válaszolni, mert mi szerint ítéljük meg a sikert vagy a sikertelenséget? A kérdésnek nem is itt az éle.

Tegyük föl, hogy holnap a világ összes teológusai összeülnének a pápa vezetésével, hozzájuk csatlakoznának a tudósok képviselői, és kimondanák, hogy nincs Isten. Mennyiben változnék meg a világ és a volt hívők élete? Egy-

általán: hiányoznék az Isten, akiről a keresztények azt állították, hogy a világ Ura és a mi mennyei Atyánk?

Kétségtelen, hogy sokakat az Isten „haragja” tart vissza attól, hogy másoknak ártsanak, és az Isten jutalmazó keze sarkall arra, hogy becsületesen dolgozzanak. A nemhívők megteszik ugyanezt nem Isten iránti ragaszkodásból, hanem embertársaik iránti szeretetből. Úgyannyira, hogy Karl Rahner névtelen (anoním) keresztényeknek hívja mindazokat, „akik az emberi életet komolyan véve az igazság és szeretet megvalósítására törekveszenek”.²

Úgy látszik, hogy még a hívők életében is egyre inkább kiszorul a központból az Isten, legalább is nem szerepel oly gyakran és régi formájában: mint az ember fogyatékoságait kiegészítő, őt segítő és fönntartó Gondviselő. A hívők és nem hívők figyelme egyaránt az ember és az világ felé fordul, és amint láttuk, nem hiányzik nekik nagyon az Isten. Valóban elfordult az ember az Istentől?

Ha Isten valóban az, akinek mondják: mindeneket alkotó és fenntartó Valaki, akkor ő nem változott azzal, hogy a világ, amit teremtett, megy tovább. Őt nem érinti semmi változás (Zsolt 90,2). Az ember viszont nem örök, sem nem változatlan, hanem fejlődik, s kora szemüvegén át látja a világot és annak alkotóját. Ezért a „hit” elválaszthatatlan az időtől, és mindig a korra jellemző köntösben jelenik meg.

Hogyan jelent meg az Istenben való hit régebben, és mi a mai köntöse? Az 1800. évet vesszük határmezsgyének, ami elválasztja a régi filozófiai gondolkodást a modern tudományos-technikai gondolkodástól, és összehasonlítjuk a hit régi és újabb formáját, hogy világosabban lássuk az embernek Istenhez való viszonyát.

A biológiában alkalmazott, egyesek szerint vitatott értékű elvet: „Az egyed fejlődése megismétli a faj fejlődését” nem mint tudományos elvet vesszük, hanem egyszerűen szemléltetésre használjuk. Ha a csecsemő ki tudná fejezni magát, nemcsak sírással, hanem érthető beszédben, érdekes megjegyzéseket hallanánk tőle édesanyjáról, amikor az megvárakoztatja, és nem adja neki a forró táplálékot, vagy nem ringatja kedvére. Egészen más hangon szólna édesanyja mosolyáról és szolgálatairól, amelyek életét kényelmessé teszik. A csecsemő haragja és öröme, minden mozdulata szüleiére, főleg édesanyjára irányul, mert ösztönszerűen, ha tudatosan nem is, érzi és tapasztalja, hogy mindenben tőle függ. Az anya és a szülői ház ad neki biztonságot.

Amint a gyermek növekszik, egyre jobban függetleníti magát a szülőktől. Eleinte ez sok bizonytalansággal jár, mert elveszíti a fent említett biztonságot, mielőtt megszerezné a teljes függetlenséget. (Gondoljunk a kamaszkor problémáira.) A felnőtt korban sem szűnik meg ugyanazoknak a szülőknek a gyermeke lenni, annak ellenére, hogy független lett tőlük. Függetlensége teszi lehetővé, hogy elismerje szülei jóságát, és most már tőlük függetlenül, de velük MINT TÁRSAKKAL együttműködve formálja jövőjét.

Az emberiség fejlődésében és Istenhez való viszonyában hasonló helyzetet találunk. Minél régebbre megyünk az emberiség történetében, annál világosabb,

menyire ki volt szolgáltatva az ember a természet legyőzhetetlennek látszó erőinek, ezért állandó rettegésben, bizonytalanságban élt, és minden oldalról fenyegetve érezte magát. Ez a magatartás a hitében is megnyilvánult: „törékenységet és bizonytalanságot látva biztonságot keresett”, és ezt találta meg az Istenben.³ Végességét látva a Végtelenhez fordult. Ez a magatartás összeegyeztethető a keresztény hittel, ami szerint Isten a világ Ura és teremője. Nagy veszélye ennek a magatartásnak, hogy az ember megakad a természet erőinél, azokkal akar jóban lenni, és mágikus szertartásokkal a saját szolgálátaiba hajtani őket. Ez viszont ellenkezik a hittel, mert nem veszi észre a Teremőt.

Mielőtt az ember mai helyzetével foglalkoznánk, röviden egy ellenvetésre kell válaszolnunk. A híres pszichiáter, Freud, de néhány filozófus is úgy vélte és véli, hogy az Istenbe vetett hit illúzió, önámítás, saját vágyainknak kivetítése, aminek nincs reális és elérhető tárgya. Mint gyermekorunkban a szülőknél, úgy felnőt korunkban az égi Atyánál keresünk biztonságot, aki nem létezik. Több probléma merül föl ezzel az elmélettel kapcsolatban, amivel nem tudunk részletesen foglalkozni. Miért van az, hogy a bizonytalanság és reménytelenség nem saját képét és hasonlatosságát, hanem az ellenkezőjét, egy jobb, tökéletes világot vetít ki? Miért van az, hogy az atom „okosan” viselkedik, mert ha békén hagyják, a millió parányi részecske vagy energiagóc békében marad, amíg meghatározott rendjét valaki meg nem zavarja? Miért van az, hogy az ember agyában összeadott vagy kivont összegek egyeznek az üzleti világban kicserélt pénz összegével? Ennek a magyarázata az, hogy az ember élete és vágyai nem zsákutcába, hanem célhoz vezetnek. A Teremő, aki belénk oltotta a vágyat, megteremtette annak célját is.

E rövid kitérő után lássuk az embernek és hitének mai helyzetét. Az ipari forradalom új helyzetet teremtett az ember életében. A gőzgép feltalálása biztosította a bőséges és mindenütt elérhető energiát, ami eddig helyhez (vízesés) és időjáráshoz (szélmalom) volt kötve. A bőséges energia lehetővé tette a technológia kihasználását, aminek segítségével az ember egyre jobban úrrá lett a természet erőin, és azokat egyre jobban a saját szolgálatába állítja: átrepüli az óceánokat; atommal fűti és világítja lakását és üzemelteti gépeit; új csodagyógyszerekkel meghosszabbítja életét; újonnan fölfedezett kémiai anyagokkal megsokszorozza a termést, kiirtja a kár- és kórokozókat. Az ember lehetőségei szinte határtalannak tűnnek. A haladás kétségtelen, és senki nem tagadhatja le áldásait. Ugyanakkor észrevesszük egyre jobban azt is, hogy ez a haladás nem egyenes vonalú. Nem vezet állandóan a jobb és tökéletesebb élet felé. A technológia primitív fokán a környezetvédelem ismeretlen volt. Ma városokat fojtogat a rossz levegő. A sokat ígérő kémiai anyag kiirtotta a rovarokat a mezőgazdaságban, de az eső a tavakba mosta, és ott is megölt minden életet. Jobb és több technológia nem fogja megoldani a fejlődés káros hatásait. A tapasztalat azt mutatja, hogy minden emberi vállalkozásnak megvan a maga káros mellékterméke, amit tudunk csökkenteni, de nem tudunk teljesen kiküszöbölni. Itt minket nem is ez a kérdés érdekel. Hanem az, hogy az ember megváltoztatta környezetét, és az új környezet megváltoztatta az embert. Az emberi-

ség megszabadult az anyag nyomasztó, lenyűgöző súlyától. Független lett nemcsak a természettől, hanem elérte azt a pontot, hogy meg tudja változtatni önmagát, saját természetét. Az előbbi korban minden kis győzelem a természet fölött óriási vívmánynak tűnt, és úgy tetszett, hogy csak javára van az embernek. Ma a helyzet megváltozott. A fent röviden említett példákban látjuk, hogy a haladás magában hordja a rombolás sejtjeit.

Mennyiben változtatta meg a fejlődés és az azt követő függetlenség az ember Istenhez való viszonyát? Mint a gyermek esetében, itt sem tagadja meg vagy semmisíti meg a függetlenség az Istentől való függést. Tény az, hogy az ember meg tudja magyarázni a világegyetem keletkezését. Egy-két millió év tévedéssel ki tudja számítani, mikor is történt az a robbanás, ami a világegyetem kialakulásának kezdetét jelentette. De mint régebben, most sem tudja a tudomány megmagyarázni, mi is volt a helyzet a robbanás előtti pillanatban, és azt sem tudja, ki idézte elő ilyen ügyesen a robbanást, hogy az nem romboló hatású volt, hanem pozitív fejlődéshez vezetett. Amikor ehhez a ponthoz érünk, akkor nem a hit és tudomány áll egymással szemben — bármennyire szeretnék is a tudomány egyes képviselői így beállítani —, hanem egyik elmélet a másikkal, egyik fajta hit a másikkal. A nemhívó úgy véli, hogy nincs semmi tapasztalható világon kívül (ami nyilvánvalóan nem tudományos következtetés), a hívó ember, mint fentebb említettük, föltételezi a rend mögött a rendezőt. Hívó és nemhívó elismeri, hogy az ember független lett; de a hívó ennek ellenére úgy véli, hogy a függetlenségét elért ember sem szakította meg kapcsolatát Istennel, hanem a kapcsolat új formát öltött épp az embernél tapasztalt változások következtében. Következő kérdésünk tehát: a hit szerepe és tárgyának, Istennek megtapasztalása a mai ember életében.

Annak ellenére, hogy a mai ember megcsodálja fölfedezését és erejét, több alkalommal felmerül az a kérdés, hogy milyen irányba fejlődik a világ, mi az ember helye és célja a világegyetemben, mi az értelme az egyéni és közösségi törekvéseknek, mi a végső célja az egész teremtnak és benne az embernek. (GS 3)

Az ember megtanulta, hogyan építsen, és hogyan alakítsa át környezetét és önmagát. Ez a technológiai tudás nem ad neki irányt, nem jelzi, mert nem is tudja jelezni, hogy mi jó és mi rossz neki. Tudjuk, hogyan kell építeni, csak azt nem tudjuk, hogy mihez fogjunk, és ha egyszer valamihez hozzáfogtunk, soha nem tudjuk, merre fog vezetni, és hogyan fogja megváltoztatni életünket. Ki vagy mi határozza meg az ember életének a célját? Az ezen a téren tapasztalt bizonytalanság sokaknál lázadásá válik. Úgy érzik, hogy idedobta őket a sors, s ezzel nincsenek megelégedve. Ennek ellenére emberi módon akarnak élni, és nem adják föl a küzdelmet. Igen kevés ma azoknak a száma, akik teljesen és mindenestül a túlvilág felé fordítják figyelmüket. Hívók és nemhívók megegyeznek abban, hogy ezen a földön dől el a sorsuk. A két csoport közötti vita tárgya nem valami földöntúli lény léte vagy nemléte, hanem ennek a földi életnek és az itt kifejtett küzdelemnek a célja és értelme. A nemhívó ezt a világot építi, és ezt fogadja el valóznak. A hívó ugyanezt építi azzal a különbséggel, hogy ezt építve készül a boldog Isten-látásra.⁴

Lehetetlen lenne, és a mi szempontunkból nem is fontos, hogy a vélemények tömkelegét az élet értelméről és céljáról ismertessük. A vélemények számtalansága és különbözősége mutatja, hogy az emberek nem tudnak rámutatni egy olyan ideálra, amit maga az emberi ész agyalt ki, belülről jön, és elfogadható az emberiség zömének. Ennek ellenére a keresés megy tovább. De merre mutat?

Fellázadunk a háború, a vak gyűlölet, a felelőtlenül okozott kár „értelmetlensége” miatt. Hajlandók vagyunk megbocsátani a minket ért sérelmet, ha „megfelelő” magyarázatot kapunk rá. Az értelmetlenséget, ami magában foglalja az ostobaságot, a romboló rossz szándékot, a teljes céltalanságot és elveszettséget, azt nem bírjuk elviselni. (Ha valaki semmi célt sem lát az életben – és ez az emberiség igen kis hányada –, az elemészti magát.) Ez a negatív magatartás arra mutat, hogy nem tudunk értelem, cél nélkül élni. Pozitív példakért sem kell messzire mennünk. A fiatalok lelkesedése, a középkorúak kemény és kitartó munkája, az öregek ragaszkodása az élethez, általában az emberek szomszárja a több ismeret, a jobb és szebb élet után mind példa arra, hogy mennyire keressük életünk célját és értelmét.

Sokszor a részleges célok keresése és megvalósítása annyira lefoglalja minden percünket, hogy nem gondolunk életünk összefogó, végső céljára. Úgy vagyunk, mint aki milliókat nyert, és tervezi, hogyan költse el, de megakad, mert nem tudja, hogy melyiket válassza a sok lehetőség közül.

Szeretetünket tettekben mutatjuk ki, de ezek a tettek egy őket megelőző magatartásnak, „szerelmesség”-nek a kifejezői. Egy ilyen dinamikus magatartásból, ami a nagykorúvá és függetlenné fejlődött embernek sajátja, fakadnak célkereső tettei. Ezek mind ugyanazt keresik és célozzák: a teljességet, tökéletességet és boldogságot. Erre utalt szent Ágoston Vallomásaiban már az 5. században: „Magadnak teremtettél minket, és nyugtalan a szívünk, míg benned meg nem nyugszik.”

A nagykorú és erejének, lehetőségeinek tudatában levő ember felismeri ebben a keresésben és lázas munkálkodásban az Isten hívását, aki szabadnak teremtette, és arra hívta, hogy a teremtésben az ő – hozzá képest bármennyire is kicsi és jelentéktelen, de mégis munkatársára legyen. Az ilyen gondolkodású emberben felcsillan egy békés, igazságos, szabad és jobb világ lehetősége és reménye, ami az Isten terve, és ennek megvalósítására szenteli életét. Nem csupán azért, mert ebben a világban több és jobb életet lát, hanem azért is, mert úgy tekinti ezt az új világot itt a földön, mint az eljövendő Istenország pitvarát.

A régi korok embere kiszolgáltatottságában tapasztalta meg Istentől való függését. A nagykorú ember függetlenségét és erejét megtapasztalva, annak irányt és célt keresve találkozik Istennel. Ugyanaz a teremtő Isten, aki fenntartotta és fenntartja, nagy korában munkatársának hívja, hogy felépítsék az emberek világát Isten tervei szerint. Az igazságkereső ember élete célját keresve eljut eddig a küszöbíg. Úgy érzi és azt reméli, hogy élete és munkálkodása nem céltalan, és talán a történelem eseményei nem egymást követő össze-

függéstelen események, hanem valami – egészében felfoghatatlan – tervnek a kivitelezése. De újra és újra felmerül benne a kérdés: ez lenne az Isten? az ember lehetőségei előtt egyre jobban kitáruló végtelen? Ezt a félelmét eloszlatja Jézus Krisztus személye, akiben Isten kinyilatkoztatta önmagát nekünk, embereknek érthető módon. Jóhírének lényege az, hogy Isten maga a szeretet (1Jn 4,8), és „a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete” (Róm 5,5). Ez a szeretet, akit Atyának nevezett, készítette Jézust arra, hogy ácsként dolgozva emberibbé tegye a világot, erre a szeretetre hagyatkozott egész életében és halálában is. Ez a szeretet adott neki – mert bízott benne – új életet a feltámadásban.

C. S. Lewis írja megtérése történetében, hogy „keresőből keresett lett”. Úgy gondolta, hogy az igazságot keresve ő keresi az Istent, és kiderült, hogy élete minden fordulóján az Isten kereste őt, mert Isten előbb szerette. Úgy vagyunk mi az Istennel, mint a természet a nap melegével. Nem önmagától, hanem a nap hatására, ösztönzésére indul meg az élet tavasszal a növényekben. A mi terveink és vállalkozásaink, főleg azok, amelyekkel a már említett jobb világot igyekszünk építeni, nem önerőnkől, mitőlünk születnek. Az Isten hívása és szeretete, az ő kegyelmének érintése hívja létre őket bennünk.

Az Isten hív a lelkiismeret szavában, Jézus Krisztus példájában és az Egyház igehirdetésében. Arra hív, hogy felismerjük őt a történelemnek és életünknek eseményeiben, és hozzá csatlakozzunk tervei kivitelezésében. A szeretet parancsát és a nyolc boldogság megvalósítását mint feladatot kaptuk. Napi imádságunk, amire maga az Üdvözítő tanított: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, miképpen mennyben, azonképpen itt a földön is” (Mt 8,9-11).

A bűn következtében történt elidegenedésünk Istentől és önzésünk igen megnehezíti azt, hogy tisztán lássuk Isten terveit. Ezért fordulunk imádságainkban bizalommal hozzá, a minket kereső és szerető Istenhez, hogy megismerjük akaratát és magunkévá tegyük. Ezért emlékezünk újra és újra Jézus Krisztus életére a liturgia ünneplésében, a Szentírás olvasásakor, hogy Isten Fiát, aki nekünk az Atyát kinyilatkoztatta, mind jobban megismerjük, megszeressük és kövessük. Az Isten megtapasztalása, ami ma nem annyira függésünkkel, mint inkább függetlenségünkkel és célkeresésünkkel kapcsolatos ezen a világon, vándorlásunk alatt nem pillanatnyi élmény, hanem feladat. „Az Egyház feladata, hogy a Szentlélektől vezetve állandóan megújítsa és megtisztítsa önmagát azért, hogy Istent, az Atyát és egyszülött Fiát megjelenítse és láthatóvá tegye” (GS 21).

Jegyzetek:

¹ Ratzinger, J.: A keresztény Hit. Bécs 1976, OMC, 19.

² Gánóczy, A.: Becoming Christian. New York 1976, Paulist Press, 79.

³ Steeman, Th. M.: „What is wrong with God?” in: Sacred and the Secular, ed. M. J. Taylor, Englewood Cliffs, N. J. 1968, 163–64.

⁴ Kasper, W.: „How can we experience God today?” in: Theology Digest, 18(1970) 127.